
PAUL ESTIÉ

HET ONTSTAAN VAN KERKVISITATIE

IN DE NEDERLANDSE EVANGELISCH-LUTHERSE KERK 1827-1834

1. Inleiding

Op 19 september 1818 ondertekende koning Willem I de tekst van het Koninklijk Besluit nr. 54. Hierbij werd de tekst verbindend verklaard van een Algemeen Reglement voor het Evangelisch-Luthers kerkgenootschap in het Koninkrijk der Nederlanden. Vanaf dit moment waren 43 evangelisch-lutherse gemeenten, verenigd in een landelijke organisatie en bestuurd door een synode met als dagelijks bestuur een synodale commissie.¹

Naast deze gemeenten, die bijna alle waren ontstaan door de komst van Duitsers en Scandinaviërs, bestonden er ook nog twaalf over het land verspreide kleinere groepen lutherse immigranten, die filiaal-gemeenten, ook wel filialen of bijgemeenten werden genoemd. Haar ledentallen waren te gering om volwaardige gemeenten te kunnen stichten; men kwam af en toe samen in een woonhuis, een gehuurde hervormde kerk of een eigen kerkje. Zij werden pastoraal verzorgd door de predikant van een naburige gemeente, de zogenaamde 'hoofdgemeente'. In een aantal gevallen beperkte deze zorg zich tot het enkele malen per jaar bedienen van het Avondmaal.²

In mei 1819 vond de eerste jaarlijkse bijeenkomst van de Evangelisch-Lutherse synode plaats. Het nieuwe kerkgenootschap ontving royale bijdragen van de staat. Zo betaalde deze bijvoorbeeld een groot deel van de predikantstraktementen en stelde hier en daar aanzienlijke sommen beschikbaar voor de restauratie van kerkgebouwen. De Evangelisch-Lutherse Kerk was op deze wijze zeer afhankelijk van de staat en moest in velerlei opzicht rekening houden met de wensen van de koning en het Departement van Eredienst.³

Het Algemeen Reglement was ontworpen door dit departement, in overleg met een kerkelijke commissie. De tekst was min of meer een kopie van het Algemeen Reglement van de Nederlandse Hervormde Kerk van 1816. Willem I, die de theologische verschillen tussen hervormden en lutheranen niet relevant achtte, beschouwde

Dr. Paul Estié is kerkhistoricus. Adres: Youri Egorovweg 61, 1311 KV Almere.

¹ Zie voor het evangelisch-lutherse reglement: P. Estié, *De stichting van een kerkgenootschap. Ontstaan en aanvaarding van het Algemeen Reglement van 1818 voor het bestuur der Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden* (verder afgekort als: *Stichting*), Diss. Universiteit Leiden, Amsterdam 1982, passim. - Voor het hervormde reglement zie: J.C.A. van Loon, *Het Algemeen Reglement van 1816*, Diss. Vrije Universiteit Amsterdam, Wageningen 1942.

² J. Loosjes, *Geschiedenis der Luthersche Kerk in de Nederlanden*, 's-Gravenhage 1921, 183-186; *Stichting*, 22-23.

³ Enkele voorbeelden van ontvangen staatssubsidie bij kerkrestauraties: Purmerend f 600,- (1828); 's-Hertogenbosch f 7.000,- (1828); Groningen f 1.400,- (1833). Zie: *Overzicht wegens de handelingen der Evangelisch Luthersche Synode 1819-*